

ARCHEOLOGICKÝ ÚSTAV ČESKOSLOVENSKÉ AKADEMIE VĚD
V BRNĚ

PŘEHLED VÝZKUMŮ 1971

BRNO 1972

NÁLEZ DVOU MAMUTÍCH KLŮ U MORAVSKÉHO PÍSKU

(okr. Hodonín)

LEV ZACHAR, SNM Bratislava, ROBERT SNÁŠIL, Slovákcké muzeum,
Uherské Hradiště

Lokalitou je pískovna, otevřená před několika málo lety a nacházející se na katastru Moravského Písku, těsně při hranici katastru jmenované obce s katastrem Polešovic. Katastrální hranice obcí tvoří v těchto místech zároveň hranici okresů Hodonín a Uherské Hradiště. Pískovna, majetek JZD Moravský Písek, byla založena v jihozápadní části mohutné duny vátých písků, ležící těsně při bývalé inundaci řeky Moravy a profaté dnes bezejmenným potůčkem, který je možné ztotožnit s nepřímo historicky doloženým potokem Cladic z r. 1238.¹ Lokalita leží v těsném sousedství komunikace spojující obě jmenované obce, a to východně od ní. Západně od cesty se rozprostírá okraj lesa Kladíkov. Nadmožská výška místa se pohybuje kolem 183 m.

Oblast, geograficky řazená k Dolnomoravskému úvalu — střední Pomoraví — náleží východní až severovýchodní části vídeňské pánve a je součástí písecké části hradištského příkopu, omezeného na sz polešovickým a vjv strážnickým zlomem.

Na lokalitě tvoří podklad vátých písků 100—150? m mocné terciérní vrstvy pontského (?) až levantského stáří, tvořené šterky, písky a pestrými mramorovanými jíly. Na ně nasedají 10—11 m silné vrstvy pleistocénních písků würmského stáří eolického původu, které jsou velmi slabě vytříděny. Písky byly transportovány na poměrně krátkou vzdálenost. Jsou s největší pravděpodobností vyváté z hornin nejbližšího okolí. Váté písky jsou překryty asi 40 cm vrstvou paračnozeme a černozeme, tvořící v současnosti ornici.²

Mamutí kly byly objeveny v krátkém časovém intervalu nezávisle na sobě. V obou případech byly nálezy včas hlášeny zaměstnanci pískovny, F. Trachtulcem, A. Vránou a F. Luňákem.

Nález prvního klu (č. 1) byl hlášen vojenskému útvaru 5271 v Bzenci dne 1. 7. 1971. Záchraného výzkumu se ujal L. Zachar, archeolog SNM v Bratislavě, t. č. konající vojenskou presenční službu u téhož útvaru. Jmenovaný pořídil kresebnou dokumentaci v měřítku 1:20, fotodokumentaci a vypracoval písemnou nálezovou zprávu, kterou tu uvádíme:

„Mamutí kel šedej farby, značne poškodený na koncoch (sekundárny zásah bagrom), ležal pod mohutným sprašovým profilom ca 8—10 m“ (jedná se o zmíněné váté písky), „ktorý bol pretkaný jednotlivými farebne odlišnými vrstvami spraše. Pri bližšej obhliadke sa ukázalo, že tu ide o medzi-vrstvy s náznakmi soliflukcie (?)“

Pretože sa sprašový profil (váté písky) mohol každú chvíľu uvoľniť, rozhodol som sa priamo na mieste nálezú o čiastočný plošný odkryv, aby bylo vidno nálezovú situáciu (mamutí kel bol čiastočne zapadaný sprašou). Celá nálezová situácia bola dokumentačne nakreslená na milimetrový papier v mierke 1:20.

Pri detailnom pozorovaní sa ukazovalo, že mamutí kel (rozpätie ca 150 cm) leži na ploche medzi-vrstvy tmavohnej farby s prímiesou kamienkov (drobné okruhličky) a tmavých hrudiiek (uhlíky, zuhelnaté drevo?). Plocha okolo nálezú patrila tiež tejto tmavohnej vrstve. Táto vrstva spraše bola miestami premiešaná akoby šedšou sprašou s masnými „flakmi“, ktoré presakovali vrstvou. Podľa pozorovania možno spomínanú vrstvu tmavohnej farby identifikovať ako medzi-vrstvu s náznakmi soliflukcie (?). Pri premiešanej vrstve tmavohnej farby boli často vrstvičky hrdzavošedej farby — odvápnená pôda (?). Tmavšia vrstva v spraši ukazuje na výrazne lessivovanú parahnedozem, ktorá pokrýva preplavenú spraš (?). Celkem teda možno uvažovať o rôznych variantách sedimentačného cyklu! Najskôr by som sa podľa pozorovania prikláňal k sedimentačnému cyklu (interštadiál-štadiál) na ktorý ukazuje odvápnená pôda (?), soliflukcia (?); tmavú vrstvu parahnedozeme (?) by som považoval skôr za charakteristickú pre interglaciál-glaciál. Mamutí kel ležal na vrstve — to teda znamená, že patrí do oblasti skôr sekundárneho uloženia. Industriiu som v okolí nálezú nepozoroval.“

Po nezdařeném pokusu o vyzvednutí byl kel překryt pogumovanou plachtou a přiházen pískem. 5. 7. 1971 byl nález L. Zacharem hlášen Slovákckému muzeu. Na místě bylo konstatováno, že kel se nachází v západní části písečnicku, 10,6 m pod úrovní dnešního povrchu, těsně nad hladinou vrstvy jílu, které vytvářejí zároveň dno písečnicku. (Jestliže v poslední době vznikly pochybnosti o levantském stáří všech šterků a šterkopísků — ty se nacházejí na lokalitě pod jílovou vrstvou — potom je možné uvažovat o jílech jako o jílech již kvartérních — srv. pozn. 2.)

Těžba profilu vátých písků v těchto místech zatím již pokročila a tak se dostal kel zdánlivě dále do vytěženého prostoru. Přes účinná opatření byl kel v mezidobí průzkumu poškozen podle svědectví dělníků nákladním autem, a to tak, že horní část i odlomené konce byly zcela zdruceny. Proto se pracovníci muzea rozhodli k okamžité konzervaci zbytku klu přímo na místě. Po mechanickém očištění a odstranění zcela uvolněných částí byla zbývající dvoutřetinová délka původně odkryté části klu očištěna povrchově lihem a potom povrchově i hloubkově napuštěna metylmetakrylátovou pryskyřicí. Takto konzervovaný nález byl překryt izolační vrstvou — molinem — na němž byla potom vytvořena sádrová handáž. Zbytek klu byl podhrabán a obrácen. Spodní část byla rovněž očištěna a konzervována.

Po znovuočištění blízkého okolí nálezu bylo zjištěno, že kel ležel na ca 5 cm silné periglaciální soliflukční vrstvě, do níž proniká místy podložní, pravděpodobně již kvartérní jíl. Soliflukce se vyznačuje tmavohnědou až černou barvou, velikým množstvím rostlinných zbytků tmavohnědé až černé barvy. Na větších zlomcích dřevin (až 5 × 5 cm) je dosud patrná struktura. Odebrané vzorky nejsou dosud vyhodnoceny. Dalším charakteristickým znakem je poměrně značné množství oválných valounků. Vzorky byly odebrány i v tomto případě. Celá vrstva je značně provlhlá, mazlavá.

Nález druhého klu (č. 2) byl hlášen jmenovanými pracovníky pískovny Slovákckému muzeu dne 14. 7. 1971. Následujícího dne byl proveden záchranný výzkum, při němž byla provedena kresebná, fotografická a písemná dokumentace.

Zlomek mamutího klu na koncích porušený těžbou písku byl nalezen v západní stěně pískovny, na soliflukční vrstvě v hloubce 890 cm pod úrovní dnešního povrchu. Profil stěny byl zevrubně začištěn (obr. 10) a jíl byl prokopán až na lavantské (?) šterky. Tím byl získán vertikální řez, umožňující bližší geologické zařazení nálezu (obr. 11), který je horizontálně vzdálen ca 8 m od místa nálezu klu č. 1 a leží o 170 cm výše. Nad soliflukční vrstvou byly zjištěny ve vátých písčích horizontálně uložené zjlovatělé písčité proplásky, patrně písčítá spraš. Soliflukční vrstva se poněkud liší od spodní soliflukční vrstvy, silné ca 5 cm a ležící na jílech: je v podstatě dvoufázová, daleko silnější (25 i více centimetrů), má značně nerovný povrch a je přikloněna k jv. Barevně je tmavší, výhradně černá a obsahuje vedle rostlinných zbytků daleko více valounků. Vzorky byly odebrány i z této vrstvy.

Mamutí kel ležel na povrchu soliflukce a svým sklonem sledoval sklon vrstvy. Barva povrchu i lomu je jasně bílá, průměr klu je 9 cm, zachovalá délka 98 cm a rozpětí konců, měřeno od jejich středů, je 77 cm.

Nálezy klů na povrchu soliflukčních vrstev dávají tušit, že jejich poloha je sekundární. Tento názor podporuje i nepřítomnost dalších mamutích osteologických pozůstatků. Z vertikální i horizontální stratigrafie, stejně jako z charakteru soliflukcí vyplývá, že oba nálezy nepatří téměř časovému období.

Pro časové zařazení nálezů vycházíme ze zjištění würmského stáří místních vátých písků. Risský původ nálezů je tedy již tímto faktem vyloučen. Potom můžeme první soliflukční mělkou vrstvou, ležící na rovné hladině jílu, zařadit do interstadiálu W1/2 a tím tedy i kel č. 1. Zhruba 170 cm mocná vrstva vátých písků nad touto soliflukcí náleží patrně stadiálu W2. Interstadiál W2/3 by potom představovala druhá soliflukční vrstva s nálezem klu č. 2, která asi náleží počáteční fázi W2/3 a sprašové písky horizontálních proplástek, které by náležely do závěrečné fáze W2/3 a na počátek stadiálu W3, neboť mezi nimi se již nachází vátý písek. Mocná, asi 8 m silná vrstva vátých písků nad proplástkou náleží patrně stadiálu W3 a tardiglaciálu. A-horizont byl bezpečně vytvořen až v holocénu.

Jsou-li naše předchozí vývody správné, potom by byl kel č. 1 časově shodný s výskytem mlado-paleolitických kultur-szeletien-aurignacien, to je asi 80.000—40.000 let před n. l. (Ve středním Pomoraví převažují stanice aurignacké.) Kel č. 2 by náležel do období mladé fáze aurignacien nebo do starší fáze gravettienu, tedy symbolicky kolem roku 40.000 před n. l., počítáme-li s tím, že druhá soliflukční vrstva je z počátku interstadiálu W2/3. (Blízkou lokalitou, náležející do střední vývojové fáze gravettienu, je stanice v Boršicích u Buchlovic v trati Chrástka.³)

Nález obou klů rozmnožuje počet lokalit středního Pomoraví s nálezy osteologického materiálu mamutů. Severně od nově zjištěné lokality jsou to na pravém břehu Moravy následující naleziště: Staré Město (Špitálka, Čertův kút, Crhův důl), Velehrad (Stojanov), Huštéonovice (u Moravy) a Spytihněv (Němeča, Obce, Duchonce). Levý břeh Moravy: Ostrožská Nová Ves (šterkopísek), Míkovice (Na drahách), Kunovice (cihelna), Mařtice (cihelna), Jarošov (cihelna, Trávník), Kněžpole (Kuchyňka). Přímo z řeky Moravy: Uherské Hradiště.⁴

Relativní hustota lokalit osteologického materiálu v blízkosti řeky dokládá intenzitu tahů diluviální zvěře, zvláště mamutů, podél řeky; jejich přítomnost byla jednou z příčin mladopaleolitického osídlení středního Pomoraví, neboť základním zdrojem obživy člověka té doby byl kolektivní výběrový lov. Pro hlubší osvětlení přírodních podmínek i života mladopaleolitických lidí je nutno podrobněji sledovat a registrovat i tyto, v současné době dosti opomíjené lokality, s osteologickými pozůstatky diluviální zvěře.

F o z n á m k y :

¹ CDB III, 194.

² Srv. výsledky geologického výzkumu: P. Havlíček, Kvartérně-geologické poměry blízkého okolí sídliště Záblačany JZ od Polešovic, 1971; součást nálezové zprávy výzkumu Slovákckého muzea, ul. v archivu Slovákckého muzea v Uherském Hradišti.

³ B. Klitina, Výzkum na paleolitické stanici v Boršicích v r. 1964, AR XVII, 1965, 469—482, 501.

⁴ Srv. též R. Snášil, K vývoji a současnému stavu archeologických sbírek Slovákckého muzea, Slovákcko VIII.—IX., 1966/67, Uh. Hradiště 1968, tab. na str. 104—107.

Fund von zwei Mammutstosszähnen bei Moravský Písek (Bez. Hodonín). Im Juli 1971 entdeckte man in der Sandgrube im Kataster von Moravský Písek (Bez. Hodonín) auf der Oberfläche der Solifluktionsschichten zwei Mammutstosszähne. Stosszahn Nr. 1 gehört offenbar in den Interstadial W1/2, Stosszahn Nr. 2 in die Anfangsphase des Interstadiales W2/3. Diese neue Lokalität,

gemeinsam mit früheren Funden von anderen Orten im mittleren Marchgebiet, belegt die Bewegung der Mammutherden längs der beiden Flussufer der March. Der Raum war vom jungpaläolithischen Menschen besiedelt, für dessen Aufenthalt und Leben hier günstige Bedingungen waren, von denen die eine auch das belegte häufige Vorkommen des Mammutes ist.

DOPLŇUJÍCÍ NÁLEZY PALEOLITU OD SLATINIC (okr. Olomouc)

ANTONÍN PŘICHYSTAL, UJEP Brno

(Tab. 4)

V roce 1971 získal autor při povrchových sběrech na paleolitických stanicích v prostoru Kosíře poměrně bohatou kolekci kamenné štípané industrie, která doplňuje a typologicky dokresluje dosavadní zdejší sběry J. Janáska (Janásek J., Skutil J., 1956). Nejrozsáhlejší sběry pocházejí z lokality Malý Kosíř (230 kusů) ležící jihozápadně od obce Slatinice. Převážnou jejich část tvoří výrobní odpad, především odštěpky, malé úštěpy a zlomky. Z polotovarů se vyskytují pravidelné čepele, úštěpy a jádra. Vlastní nástroje jsou zastoupeny řadou čepelových obloukovitých škrabadel, ojedinělými vysokými škrabadly vyčnělých forem, oboustranně retušovanými čepelemi, rydly a dlátovitými odštěpovači. Popisovaný soubor tedy vykazuje typologický charakter aurignacienu. Zřetelně paleolitickou industrii provází jen ojedinělé nepatinované výrobky neolitické, z nichž stojí za zmínku malé nehtové škrabadlo, srpová čepel a úštěp obsidiánu.

Paleolitická industrie je téměř výhradně tvořena různými typy silicitů — rohovci šedavých nebo hnědavých barev, přičemž v některých lze pozorovat dutinky s křišťály, na jiných jsou zase na povrchu zachovány zbytky tmavých kůr. Pazourky jsou bíle patinované s modrými nebo tmavými skvrnami, výjimečně s rozpraskaným povrchem po přepálení. Místy je zachována bílá kůra původní hlízy a v některých případech lze nalézt v centru artefaktů nesilicifikovanou křidu. Dvakrát se vyskytl červenohnědý radiolarit s černými pruhy. Křemenné pískovce jsou zastoupeny jen dvěma předměty.

I další paleolitická naleziště na Kosíři (Boří, Tři duby, Kobylí hlava, Vápenice) poskytla autorovi nové sběry, dokreslující dřívější nálezy a potvrzující jejich úzké vztahy k paleolitu Drahané vrchoviny.

Literatura:

Janásek J., Skutil J., 1956: Paleolitické stanice na Malém Kosíři, Archeologické rozhledy VIII, 86—89.

Ergänzende Funde paläolithischer Industrie um Slatinice (Bez. Olomouc). Die Lesefunde auf der paläolithischen Station Malý Kosíř, südwestlich der Gemeinde Slatinice aus dem Jahre 1971 bestätigten, dass es sich um Aurignacien-Funde handelt, die in die Gruppe der Drahaner Fundorte fallen.

XIII. GRABUNGSSAISON IN MOHELNICE (Bez. Šumperk)

RUDOLF TICHÝ, AÚ ČSAV Brno

(Taf. 5—15)

Die im Jahre 1970 begonnene und am 22. Dezember unterbrochene Rettungsgrabung¹ setzten wir ab 24. März bis Ende Oktober 1971 fort. Ausser der ursprünglichen Fläche erweiterte in diesem Jahre der Schottergewinnungsbetrieb seinen Raum um weitere ca. 10.000 m² in nördlicher und östlicher Richtung, wodurch natürlich etliche neue prähistorische Objekte erfasst und gestört wurden. Die Möglichkeiten unserer Bergungsaktion waren vor allem durch die Zahl der Arbeitskräfte (3) bedingt, welche sich dem Tempo, der mit mechanischen Mitteln (Buldozzer, Bagger usw.) vorgenommen Abdeckung, anpassen mussten. Daher konzentrierten wir unsere Aufmerksamkeit besonders auf den südlichen Abschnitt der abgedeckten Fläche im Raume der Grabungen aus den Jahren 1956—1959. In 41 Quadranten, d. h. insgesamt auf einer Fläche von über 1000 m² gelang es 25 Gruben (CCXXXII—CCLVI) und 6 umfangreiche Objekte (076—081) zu bergen, welche fast ausschliesslich der Linearbandkeramik (ältere und jüngere Phase) gehörten, mit Ausnahme

PŘEHLED VÝZKUMŮ 1971

Vydává: Archeologický ústav ČSAV v Brně, sady Osvobození 17/19

Odpovědný redaktor: Akademik Josef Poulík

Redaktoři: Dr. A. Medunová, dr. J. Meduna, dr. J. Říhovský

Překlady: Dr. R. Tichý, E. Tichá

Kresby: Doc. dr. B. Klíma, M. Bálek, S. Janák, A. Životská

Na titulní obálce: Nádobka z eneolitického sídliště v Brně-Lískovci

Tiskem: Grafia, n. p., Brno, provozovna 04, Gottwaldova 21

Vydáno jako rukopis — 450 kusů — neprodejné